

PLANNEN WAS/IS/WORDT LEIDEN

Bij het afwijzen van het modernisme zijn er feitelijk twee dingen afgewezen. Ten eerste de fysieke resultaten, omdat een ruimtelijke scheiding van functies en een stapeling van mensen toch niet zo goed beviel. Maar ook werd de gedachte afgewezen dat er experts zouden bestaan die beter wisten wat de mensen nodig hadden, dan de mensen zelf. Het nieuwe credo werd: er is niemand die beter weet wat nodig is dan de huidige gebruikers van de ruimte zelf. Het communicatieve en participatieve ideaal plaatsten de beleving van de gewone man op een voetstuk. Alleen door daar naar te luisteren, zouden goede plannen tot stand komen. Nu komt 'luisteren' in twee soorten; luisteren als gehoorzamen, en luisteren als manier om een wederzijds opbouwend gesprek met elkaar te hebben. Een planner die luisteren als gehoorzamen opvat, geeft individuen wat ze vandaag willen. Daar komt zo weinig mogelijk filtering aan te pas. De gebruiker van de ruimte weet het immers het best? De planner is de gespreksleider, een veredelde notulist, die een bloedeloze en onsamenhangende reeks wensen laat doorgaan als een plan.

Ik vraag me steeds meer af of de samenleving werkelijk is gediend met planners die op die manier gehoorzaam, gediensig willen zijn. Want weten mensen wel zo goed wat ze willen? Economische onderzoeken hebben ruimschoots aangetoond dat consumenten onwaarschijnlijk slecht zijn in het inschatten van de gelukstoename die hun keuzes hen zullen brengen. Vooral bij heel nieuwe producten en situaties lukt het mensen maar matig om zich werkelijk voor te stellen hoe het hun leven kan beïnvloeden. Het terugrijpen op het bekende is de reflex die de meerderheid zal kiezen. Daarnaast is er een spijt-element - het knagende gevoel dat keuzevrijheid met zich meebrengt dat je misschien toch niet de beste optie hebt gekozen.

Maar ook als individuen wel zouden weten wat ze willen, is het niet de taak van elke overheid om hen als groep te geven wat ze op de lange termijn nodig zullen hebben? Mag de planner nog leiden door mensen actief te overtuigen, ze de ogen te openen voor de grotere patronen, de vraagstukken die het leven van hen als individu overstijgen? De klimaatverandering, de energietransitie, duurzame mobiliteit, de vergrijzing - ze ontstijgen de leefwereld van het individu. Ik durf te stellen dat de meerderheid van onze landgenoten zeer beperkt in staat is om zich werkelijk te

verplaatsen in het groepsbelang, laat staan eigen belangen daaraan ondergeschikt te maken. Juist dan is het van grote waarde om een luisteraar als opbouwende gesprekspartner te hebben. Die je anders naar de wereld leert kijken. Die urgentie creëert voor dingen die bedrieglijk ver weg voelen. Die verrassende manieren schetst om schijnbaar conflicterende belangen juist te combineren. Die gescheiden leefwerelden uitnodigt elkaar te ontmoeten, te vinden en te versmelten.

Als we de wereld van morgen liefhebben, en dat doen de meesten van ons, moeten we niet weer durven leiding nemen? Ik weet het, in het Nederland van nu heerst een grote schroom om de anderen denkbeelden op te dringen. Onder het mom van

'tolerantie' en 'vrijheid' lopen we met een grote boog om de ander heen. En de wetgeving geeft de bezwaarde minderheid van welk beleid dan ook een buitenproportioneel grote invloed om verbeteringen voor de meerderheid tegen te houden. De academische mores heeft planologische onderzoekers tot trendwatchers gemaakt, in plaats van trendsetters. En toch: het is onze enige optie om te leiden, tegen de stroom in te durven gaan, met opgeheven hoofd. Denken we anders niet achteraf: hadden we maar? Waarom waren we zo tam, zo slaafs?

Waarom hebben we onze verantwoordelijkheid niet genomen? Dat dacht ik, toen ik de burgemeester van Ameland hoorde spreken over het energieneutraal maken van zijn eiland. Dat dacht ik toen ik de artsen uit Leende zag op tv die een heel dorp succesvol aan een dieet hielpen. Dat dacht ik toen ik de burgemeester van Bogotá hoorde spreken over zijn successen voor fietsinfrastructuur en openbaar vervoer. Tegen de klippen op werken deze leiders aan grote verhalen die er toe doen. Helpen ze aarzeling te overwinnen. Het modernisme leverde niet altijd plekken op waar we warm van werden, maar haar planners waren wel zeer bevlogen en maatschappelijk begaan. Ik hoop dat de mensen van de verre toekomst hetzelfde zullen zeggen over ons.

*De planoloog als
veredelde notulist,
die een bloedeloze en
onsamenhangende reeks
wensen laat doorgaan als
een plan*

Terry van Dijk (t.van.dijk@rug.nl) is Universitair Hoofddocent Sociale Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).